

STATIC AND DYNAMIC IN MEDICAL TERMINOLOGY

Eugenia Mincu

Assoc. Prof., PhD, Institute of Philology, the Academy of Sciences, Moldova

*Abstract: Logical nature, in function of knowledge of “things”, refers to name (noun), quality (adjective), and action (verb). Many researchers of this field consider that all the specialized notions can be exteriorized in noun, this being susceptible to cover denominational voids. Others claim that also other parts of speech can be terms. Czech linguist O. Mann remarks the fact that terminological system, from the point of view of utilizable speech parts, is focused on noun, present as a static element of terminology in opposition with the verb which is a dynamic element. In Romanian medical terminology loans from French language are *pars leonis*, less are attested words from *straticum* and more less – those formed on Romanian ground.*

Keywords: terminology, term, medicine, name, quality, action.

Introducere. Natura logică, în funcție de cunoașterea „lucrurilor”, se referă la **nume** (substantivul), **calitate** (adjectivul), **acțiune** (verbul). În articolul *Aspecte morfologice ale arterei sacrale mediane* (Ionescu C., 2015, p. 80-82), se constată că din totalul de 856 (100%) de cuvinte utilizate, 302 (35,2%) sunt substantive, 268 (31,3%) sunt adjective, 87 (10,1%) sunt verbe și 199 (23,4%) de cuvinte reprezintă alte părți de vorbire (adverbe, prepoziții, conjuncții, numerale).

Mulți dintre cercetătorii în domeniu consideră că toate noțiunile specializate pot fi exteriorizate în substantiv, acesta fiind susceptibil a acoperi vidurile denotaționale. Alții afirmă că și alte părți de vorbire pot fi termeni.

Lingvistul ceh O. Mann (apud Danilenko, 1977, p. 10) remarcă faptul că sistemul terminologic, din punct de vedere al părților de vorbire utilizabile, este axat pe **substantive**, prezent ca **element static** al terminologiei în opoziție cu **verbul** care este **elementul dinamic**.

Caligāre oculūs, sonere auris, succidere artus („Se întunecă în ochi, sună în urechi, se îndoie genunchii”) – este o descriere a stării patologice făcută de către Lucretius III, 156 – un model care exteriorizează relația static *versus* dinamic. În terminologia medicală românească **împrumutările din limba franceză sunt *pars leonis*, mai puține sunt cuvintele din *straticum* și mai puține – cele formate pe teren românesc.**

(1) Substantivul sau staticul în terminologia medicală

Substantivele constituie nucleul terminologiei medicale. Terminologia anatomică este formată din termeni-substantive de origine latină (82%), iar cea clinică – din termeni-substantive de origine greacă (90%).

Referindu-se la sensul termenului, lingvistul Vinogradov (1953) delimita:

a) sens nominativ: *Scheletul capului este format din craniu și oasele feței.*

b) sens frazeologic dependent: *Pacientul are fața lui Hippocrate.* În lucrarea *Prognostica*, Hipocrate (sec. V *ante Chr.*) descrie simptomele muribundului, printre care și „...fața lui este de culoarea pământului”. Termenul este introdus în medicină în 1913 de către Webster. Actualmente, deține statut de termen internațional, fiind utilizat în limbile: germană *Die Facies hippocratica*; rusă *лицо Гиппократов/ Гиппократов лице* etc. (<http://translate.academic.ru/Facies20Hippocratica/la/ru>).

Astfel, în terminologia medicală este prezent sensul nominativ: lucru → (de)nomenație, dar și sensul frazeologic dependent: *Capul Meduzei* (din latină *Caput Medusae*) indică dilatarea venelor subcutanate în zona ombilicală, generată de hiperstensie. În oftalmologie, denumește „dilatarea vaselor irisului în rubeolă” (http://universal_en_ru.academic.ru/639944/caput).

a) sens sintactic condiționat (Danilenko, 1977, p. 11): *El este fațanoastră.*

Referitor la **motivarea** termenilor, cercetătorii disting motivarea la niveluri: **fonetic** (imitarea sunetelor, în terminologia medicală termenul *gargară* „clătire a gurii și a gâtului cu un lichid dezinfectant” etc.); **morfologic** (la nivel de structură morfologică: *dren* „tub sau meșă de bumbac care înlesnește scurgerea secrețiilor dintr-o plagă” → *a drenea* „a face să se scurgă secrețiile dintr-o plagă cu ajutorul drenului → *drenaj* „acțiunea de a drenea” etc.); **semantic** (coexistența sensului primar și a celui înobilat, în plan sincron; transferul metaforic). Lingvistul rus Danilenko (*ibidem*) tratează motivarea termenului prin prisma raportului **conținut – expresie – transparență a formei** și indică nivelurile morfologic, sintactic, semantic.

Delimitând termenii cu motivare de termenii lipsiți de motivare, cercetătorul menționează: „Toți termenii formați prin afixare și cuvintele care au devenit termeni prin transpoziție semantică...pot fi considerați termeni motivați”, „nemotivați sunt termenii non-lingvistici, termenii care, în plan sincron, au la bază un motiv necunoscut”. Cercetătorul menționează că motivarea terminologică nu este întotdeauna decisivă pentru înțelegerea termenului, deoarece funcția explicativă este secundară denomenației. Nivelul redus de motivare este generat de fenomenul de deetimologizare a termenului (estompere a sensului primar); aici sunt incluși și termenii-împrumuturi. Astfel, în denumirile de preparate medicamentoase, *somnifer* este un termen, a cărui transparență este asigurată de segmentul *somn(i)-*; pe când termenul *expectorant* nu induce nicio informație pentru utilizatorii de rând.

Delimităm următoarele criterii de clasificare a „numelui”:

Criteriul formal

1. Termeni simpli (formați dintr-un singur radical):

a) Termeni patrimoniali (vocabularul fundamental, moșteniți din limba latină): *cap* <lat. *caput, itis, n; ochi* <lat. *oculus, i, m; mână* <lat. *manus, manus, f* etc.

b) Termeni-împrumut, în special, din limba franceză, preluați din limbile savante: *aortă* – *aorta, ae f; apendice* – *apendix, icis, f; pulmon* – *pulmon, onis, m* etc.

Aortă – termenul este utilizat pentru prima dată de către Hipocrate și desemna „un conduct, al cărui lumen era umplut cu aer, și de care atârnavă plămânii”; Homer a comparat-o cu „o curea de care atârnavă arma”; Aristotel o considera „o arteră de care atârnavă inima”; Galenus a numit-o *arteria maxima, arteria magistra*; Thomas Bartholinus a denumit-o poetic – *mater arteriarum* etc.

2. Termeni simpli formați din mai multe radicale. Aici includem termenii-împrumut afixoidați. Referindu-se la limba latină, Jack London remarcă: „Latina înseamnă nu numai cultură, latina mai e și un exercițiu pentru intelect”. Considerăm spusele ca fiind reprezentative în crearea de noi termeni, prin juxtapunerea elementelor preexistente în limbă:

angiografie (<gr. *angi(o)*- „vas”+<gr. *-grafie* „scriere”), *enterocolonoscopie* (<gr. *enter(o)*- „enteron” + <gr. *-colon(o)*- „colon” + <gr. *-scopie* „privire, imagine”) etc. Termenul *agranulocitotoză* este creat de către W. Schultz în 1922, format din afixoide și afixe: <gr. *a-* „absență” +<lat. *-granul(o)*- „grăunte” + <gr. *-cit(o)*- „celulă” + <gr. *-oză* „stare patologică”; pentru a denumi „boala provocată de reducerea sau de dispariția granulocitelor din sânge” (Rusu, 2013, p. 30).

Unii lingviști consideră că transparența formei interne a cuvântului este decisivă în (de)nomenația terminologică (Vinokur, 1939, p. 8) și oferă statutul de termen motivat; alții critică inițiativa de a considera „transparența” o condiție forte în formarea termenilor (K. Hausenblas, apud Danilenko, 1977, p. 8-9), făcând trimitere la variațiile contextuale și situaționale ale elementelor terminologice. Astfel, afixoidul *derm(o)*-, *-derm(ă)/dermat(o)*-, *-dermie*, perceput cu sens de „piele” (< gr. *derma* „piele”), în conjuncție cu alte afixoide, poate desemna: a) „membrană” – *dermatoplasmă* „protoplasmă vie, din membrana celulară”; b) „corion”= „membrana externă a oului fecundat”; *dermoblast* „parte a mexodermului care dă naștere corionului”; c) „mucoasă, tegument” – *dermotrop* „care se fixează pe tegumente și mucoase” etc.

3. Termeni complecși (= sintagmatici):

a) **Termeni consacrați, formați din două** (*manubriul sternului, corpul vertebrei, arcul aortei, capsula ganglionului* etc.) sau chiar **din trei substantive** (*creasta colului coastei*). Termenul *arcul aortei* este utilizat pentru prima dată de către Carpus, care o denumește și *girgillus* „curbă”, dar nu precizează care segment al arterei este vizat. Lorenzo Heister descrie *arcul aortei* ca *truncus aortae a similitudinem arcus inflexus*. Hermann Boerhave și Albercht von Haller reintroduc termenul în terminologia anatomică.

b) **Termeni-îmbinări libere:** *oasele mâinii, oasele craniului* etc.

Uneori, se înregistrează înlocuirea substantivului (atribut neacordat) prin adjectiv, generând o relație de sinonimie: *osul coxului*→*osul coxal*; *meatul nasului*→*meatul nazal* etc.

Criteriul morfologic/ derivativ

1. Afixarea:

- **unitate lexicală autonomă + afix:** *alcool-ism, sendetar-ism, anemie-re, fibul-ită* etc. Se atestă fenomenul de suprimare a sufixelor: *ocluziune*→*ocluzie*; *inspirație* → *inspir* etc.

Tot aici menționăm atestarea termenilor de tipul: *tuși + tor* „persoana care tușește” (Curs de chirurgie, 2016), *sângerător* “persoana care sângerează”, *îndepărtor* „instrument chirurgical” etc.

- **afix + termen + afix:** *re-suscita-re* etc.

2. **Compunerea: unitate lexicală autonomă + unitate lexicală autonomă:** *insulin(o)-dependență* (*Opțiuni terapeutice fizical-kinetice după amputații ale membrului inferior la pacienții cu picior diabetic* <http://www.scribub.com/medicina/OPTIUNI-TERAPEUTICE-FIZICALKIN62847.php>); *virus(o)-rezistență* etc.

a) **afixoid + unitate lexicală autonomă:** *carioplasmă* =*cari(o)*- < gr. *karion*, „nucleu” + *plasmă* „masă protoplasmatică vie din nucleul celular”; *criochirurgie* = *cri(o)*-< gr. *kryos*, „frig” + *chirurgie* „ramură a chirurgiei care apelează la tehnicile congelării locale” etc.

b) **unitate lexicală autonomă + afixoid:** *fistulotomie, fistuloectomie, fistulografie* etc. (Curs de Chirurgie, 2016). De menționat posibilitatea reală de afixoidare a cuvântului *fistulă*, stare de lucruri care ne determină să presupunem că, în situație de prim element într-un cuvânt compus, unitatea lexicală autonomă are mai multe șanse a se transforma în element de compunere/afixoid.

c) **afixoid** + **afixoid**: *hem(o)-ree* (<gr. *haima* „sânge” + <gr. *rhein* „a curge”) „curgere de sânge; *oste(o)-blast* (<gr. *osteon* „os” + <gr. *blastos* „germen”) „celulă osoasă tânără” etc.

d) **afixoid** + **afixoid** + **afix**: *vita* + *amin* + *oză* „boală provocată de excesul de vitamine”; *entero* + *col* + *ită* „inflamație a intestinului subțire și a colonului” etc.

e) **afixoid** + **afix**: Sufixe de origine greacă – *-itis* „inflamație”; *-osis* „starea de boală” sunt considerate sufixe consacrate medicinei: 1) „inflamația urechii” → *otită*; „inflamația mucoase nazale” → *rinită*; „inflamația laringelui” → *laringită* etc; 2) „boală provocată de excesul de vitamine” → *vitaminoză*; „denumire generică pentru bolile de piele” → *dermatoză*; „boală provocată de astuparea unui vas sangvin cu un cheag de sânge” → *tromboză* etc.

f) **afix** + **afixoid** + **afix**: *para-* + *-dont-* + *-ită* (< gr. *para* „lângă” + *odous* „dinte” + < gr. *itis* „inflamație”), „inflamație a parodontiului”; *peri-* + *-card-* + *-ită* (< gr. *peri* „în jurul” + <gr. *kardia* „inimă” + < gr. *itis* „inflamație”) „inflamație a pericardului” etc.

3. Conversiunea (adjectiv → substantiv) este un procedeu frecvent în terminologia medicală:

a) Anatomie:

• **Denumiri de intestine:** intestinul *rect* → *rectul*; intestinul *cec* → *cecul*; intestinul *jejun* → *jejunul* etc.

• **Denumiri de membrană:** membrana *mucoasă* → *mucoasa* etc.

• **Denumiri de mușchi:** mușchiul *supinator* → *supinatorul*; mușchiul *pronator* → *pronatorul* etc.

• **Denumiri de dinți:** dinții *canini* → *caninii*; dinții *molari* → *molarii*; dinții *premolari* → *premolarii* etc.

b) Clinică: bolnavi *cardiaci* → *cardiacii*; bolnavi *diabetici* → *diabeticii*; pacienți *tarați* → *tarații* etc.

c) Farmacie: Denumiri de medicamente:

1. Compoziții chimice: medicamente *sulfamide* → *sulfamidele*; medicamente *nesteroidice* → *nesteroidicele* etc.

2. Efecte curative: medicamente *antihipertensive* → *antihipertensivele*; medicamente *diuretice* → *diureticele*; medicamente *colagoge* → *colagogele* etc.

Un nou termen, format prin conversiune, este atestat în clinică: *spiritus aethilycus* → *etilicii* „persoană care consumă alcool etilic” (Curs de chirurgie, 2016).

Cuvântul *alcool* este de origine arabă. În scrierile alchimiștilor arabi și ale medicilor arabi (anii 900) se găsesc primele indicații despre alcool. Arabii au început să distileze vinul, obținând spirt pe care l-au numit *al-kohl*, „lucru subtil”. În *Letopisețul rus din Viatka*, sedau primele informații în legătură cu obținerea alcoolului, ca băutură. Mai târziu, încep să se construiască aparate de distilare, produsul distilării fiind numit *aqua vitae* sau *aqua ardens*. În limbile savante, se atestă și latinescul *spiritus* care, printr-o înțeleaptă și empirică asociere cu „suflare” (*vehementior spiritus ventus est*), „vitalitate” (*spiritus patriae reddere*), „suflet” (*dum memor ipse mei, dum spiritus hos regit artus*; atâta timp sunt conștient, cât sufletul dirijează corpul meu) etc. a evoluat în *spirt*, o altă denumire pentru aceeași *aqua vitae* sau *aqua ardens*. Sinonomia *alcool* = *spirt* este prezentă în mai multe surse lexicografice (Arnaudov, 1979, p. 432).

Numărul de termeni, formați dintr-un singur radical, este semnificativ mai redus versus alți termeni.

(1.1) Eponimele în terminologia medicală

Terminologia medicală, în special terminologia clinică, abundă în termeni eponimici (*eponime* < gr. *eponymos* „care dă numele său”). Cercetătorii în domeniu anunță declanșarea

fenomenului de eponimanie, o țară în studierea medicinei; termeni ocazionali, nemotivați, creați din ambiția savanților de a-și eterniza numele în istoria medicinei și în terminologia medicală. În *Dicționarul medical* de Valeriu Rusu (2013, p. 281-300) sunt explicați 1469 de termeni eponimici, dintre care 681 de eponime sunt denumiri de boli; 777 – denumiri de sindrom; 11 termeni – denumiri de simptom.

Remarcăm tendința eponimelor de a se înscrie în lista elementelor terminologice, devenind parte a unui termen sintagmatic: *Curiterapie* = Curie + *-terapie* (< gr. *therapia, ae, f.*).

În derivarea sufixală (terminologie clinică) eponimele demonstrează abilități de veritabile afixoide (*Nomina Anatomica*, 1984, p. 4):

- *Trompa lui Eustachio*, segment anatomic situat în urechea medie → *eustachită* (*Eustachi-* + *it(ă)*), „inflamația trompei lui Eustachio”.

- *Trompa lui Fallopi*, segment al uterului → *fallopită* (*Fallop-* + *it(ă)*), „inflamația trompei lui Fallopi”.

Dintre elementele terminologice de origine eponimică, atestate în *Dicționarul actualizat de neologisme* (Marcu, 2013, p. 389, 761), menționăm:

- *Roentgen-* „raze X”, Roentgen Wilohelm Conrad, fizician german, descoperitorul razelor X (Pohilă, 1998, p. 197): *roentgencinematografie*, *roentgenolol*, *roentgenoluminiscentă*, *roentgenoterapie* etc.

- *Galvan(o)-* „curent electric de conducție”, Galvani Luigi, fizician și medic italian (Pohilă, 1998, p. 96): *galvanoscop*, *galvanometru*, *galvanoterapie*, *galvanoacustică*, *galvanotaxie*, *galvanostegie* etc.

Termenii eponimici medicali de origine mitologică

Un grup aparte îl formează termenii eponimici de origine mitologică. În secolul al XIX-lea, vestitul anatomist J. Hyrtl (*Onomatologia anatomica*, Wien 1880, p. 32) ironiza asupra faptului că mitologia a „cotropit” anatomia. În perioada Renascentistă (predominarea Cultului antic), mitologismele au invadat terminologia medicală.

Criterii de clasificare:

a) **Termeni simpli formați dintr-un singur radical:** unii termeni nu mai sunt percepuți ca eponime: *atlas* (de la numele titanului *Atlas*), *seringă* (de la numele frumoasei nimfe *Syrinx*) etc.

b) **Termeni simpli formați din afixoidare:**

- *Omfalocel* – termenul arată „prezența herniei ombilicale”. Elementul terminologic prefixoidal *omfal-* este de origine greacă *omphalos*, „ombilic”. Eroul mitologic *Herakle* a dat numele soției sale *Omphalos* celui mai adorat segment al corpului. Elementul terminologic sufixoidal *-cel* (< gr. *kele*, „umflătură”) indică hernia.

- *Galactocel* – „chist mamar cu conținut lactescent”. Termenul este format din două elemente: *galact(o)-* < gr. *gala*, *-aktos*, „lapte” + *-cel* < gr. *kele*, „umflătură”. Pigmalion, regele Ciprului, disperat că nu-și poate găsi o femeie pe plac, a făcut o statuie de marmură albă, *Galatea* (< gr. *galatea*, „alb de lapte”), un simbol al femeii perfecte, el însuși îndrăgostindu-se de acest chip. *Aphrodita*, zeița iubirii și a frumuseții, văzând chinurile artistului, într-o dragoste neîmpărtășită, a dat viață statuii reci de marmură.

- *Hermaphrodit(ă)* (despre om, plantă, animal) „care posedă organe reproducătoare ale ambelor sexe”. *Hermaphroditus* este o ființă mitologică, cu o dublă natură: masculină și feminină. Numele lui rezultă din conjuncția numelor *Hermes* (zeul comerțului) și *Afrodita* (zeița frumuseții).

Tot aici, menționăm elementele terminologice, care în limbile savante sunt eponime:

• *-fobie* – *Phobus*, personificarea fricii. *Phobus* era reprezentat pe armele de luptă ale lui *Agamemnon* și pe pieptul lui *Cypselus* având cap de leu: *antropofobie* „frică de a comunica cu oamenii”, *cardiofobie* „frică de a contracta o boală de inimă”, *claustrofobie* „frică de spații închise”, *monofobie* „frică de singurătate”, *neofobie* „teamă patologică de tot ce-i nou” etc.;

• *hipno-* – *Hypnos*, zeul somnului și al viselor. E fratele mai mic lui *Thanatos*, dar *Nyx* (Noaptea) e dădaca lor: *hipnofobie* „teamă patologică de somn”, *hipnolepsie* „stare de somnolență în cadrul narcopleziei”, *hipnoanaliză* „metodă tehnică psihoterapeutică în care se asociază hipnoza cu tehnica psihoanalizei” etc.;

• *mnem(o)-/mneză,-mnezie* – *Mnemosyne*, zeița memoriei care a dat nașterea la cele nouă more, fiicele ei: *mnemoastenie* „slăbire a memoriei”, *a mnemoniza* „a face ca ceva să fie ușor de memorat”, *amnezie* „pierdere totală sau parțială a memoriei” etc.;

• *psih(o)-/psihe* – *Psyche*, fiica unui rege necunoscut, care poseda o frumusețe rară. Este invidiată de *Afrodita*, care l-a trimis pe *Eros*, s-o facă să se îndrăgostească de un om sărac. Însă *Eros* însuși s-a îndrăgostit de *Psyche* (< gr. *psyche*, „suflet”): *psihodelism* „stare de visare trează specifică, provocată de halucinogene”, *psichoastenic* „formă de nevroză manifestată prin stări de nehotărâri extreme, oboseli, fobii”, *psichoanalist* „specialist în psihoanaliză” etc. (Perry Pepper, 1949, p. 64).

c) **Termeni sintagmatici:** *Capul meduzei, tendonul lui Ahile* etc.

(1.2) Surse de formare a termenilor-substantiv în terminologia medicală

1. Substantive deverbale. Verbele latinești *convalesco* din *convaleo* „a trece în starea de sănătate” → *convalescență* „perioadă de tranziție prin care trece un bolnav după vindecare până la însănătoșirea deplină”; *pulso, āre* „a bate des” → *puls* etc. Latinescul *abcedere* stă la bazasubstantivului *abces*, dar mai are o prezență în terminologia medicală. *Abcedere*, spre deosebire de *abces*, sesizat ca rezultat al procesului de acumulare și de eliminare a puroiului, este perceput ca denotație a unui eventual proces: „adenopatiile nu au tendință de *abcedere* (= de a forma un abces) sau necroză” (Curs de chirurgie, 2016).

2. Substantive preluate din limbile savante: *pulmon* din latină și *hepar* din greacă au devenit deja uzuale în limbajul medical. Un împrumut recent este *facies* (< lat. *facies, ēi, f*, „față”), care se înscrie în categoria substantivelor masculine, cu o utilizare la *Singularia tantum* și care formează și termeni-sintagmă:

a) *Facies*, sens primar „față” – *Faciesul* are trei zone: anterioară, mijlocie, posterioară... În acromegalie, mandibula este mare (*facies* „în galoș”),...în hipoterozie – *facies infantil* și *îmbătrânit*... (*ibidem*).

b) *Facies*, sens secundar „exteriorizare, manifestare” – „sindromul peritonitic sau *facies peritoneal* (durere abdominală, contractură musculară etc.)” (*ibidem*).

3. Cuvinte autonomediu vocabularul fundamental al limbii române (formate după modelul de compunere afixoidală, cu care realizează o sinonimie totală):

nămoloterapie = *fangoterapie*; *frigoterapie* = *crioterapie*

4. Relexicalizarea elementelor terminologice. Actualmente, în terminologia medicală, se atestă nu doar o lexicalizare a elementelor terminologice sufixoidale de tipul *-algie, -patie, -fobie, -ectomie* etc. Nina Cuciuc clasifică aceste afixoide în: 1) elemente terminologice sufixoidale ce exprimă semantismul anomaliilor, dereglărilor din organism; 2) elemente terminologice sufixoidale înzestrate cu valoare semantică de manifestare a unei acțiuni, rezultat de acțiune sau manifestarea unei stări; 3) sufixoide neclasificate conform unui criteriu comun (Cuciuc, 2000, p. 81), dar și o lexicalizare a elementelor prepozitive.

Menționăm fenomenul de relexicalizare a elementelor terminologice prefixoidale: *stoma* (<gr. *stoma* „gură”), o trunchiere din *stomatologie*, *stomatoragie* etc., are o utilizare cu statut de lexem autonom, înscriindu-se în categoria substantivelor feminine: “Îngrijirea purtătorilor de *stomă*... *Stomiile* sunt orificii nenaturale în organele cavitare ale bolnavului” (Curs de chirurgie, 2016).

Un alt exemplu, prin trunchiere *polio-* s-a desprins din *poliomielită* (*polio-* < gr. *polios*, „cenușiu, materie cenușie” + *-miel-* < gr. *myelos*, „măduvă” + *it* (ă) < gr. *itis*, „indică inflamația”), conservând semnificația întregului termen „inflamație septică, alergică etc. a substanței cenușii din măduva spinării, caracterizată prin temperatură, tulburări în starea generală a organismului și paralizii”. Principiul economiei în planul expresiei a generat combinarea prefixoidului cu unități lexicale autonome: *poliovirus* (virus poliomieltic), *polioviral* (poliomielită de origine virală), iar conjuncția acestuia cu afixe demonstrează o plinătate semantică: *antipolio* (vaccin împotriva poliomieltitei) (*Curierul medical*, nr. 1, 2016, p. 44-46), dar care, spre deosebire de *-algie*, dispune de o motivație generală și nu concretă. Acest fenomen poate fi considerat o particularitate în re-lexicalizarea elementelor terminologice prefixoidale în comparație cu relexicalizarea elementele terminologice sufixoidale.

5. Noul se asigură în limbă prin asocierea originală de morfeme deja înregistrate. **Telescopajul realizat prin acronimie** (Cusin-Berche, 1999, p. 5-25) a generat formarea cuvintelor-valiză: *terminotica*, cuvânt format din trunchierea lexemelor *termino*/logie și *informa*/tică, *aldol* = *aldehidă* + *alcool* etc. Recent, am atestat prezența unui alt termen: *aliment+medicament* = *alicament* și varianta de *médicaliment* = *medicament* + *aliment*, care desemnează alimentația naturală (= vegetală)” sau „alimentarea funcțională”, fiind atestat în limbile română, franceză, spaniolă, rusă etc. Termenul vizează alimentele care, pe lângă efectul nutritiv, dispun și de un efect curativ. Termenul francez *globésité* este un cuvânt contaminat, format în baza lexemelor: *global* și *obésité*; termenul este atestat și în engleză *globosity* și reflectă fenomenul de supraponderalitate la nivel de glob pământesc (http://chimiefarm.ucoz.com/1-Ghid_Practica_de_stat_Farmacie_anul_V.pdf; http://universal_en_ru.academic.ru).

6. **Combinarea secvențelor fonice, rezultate din trunchieri**, cu lexeme latinești este destul de frecventă. *Med-*, trunchiere din *medicină*, se combină în:

a. **antepoziție**: *MedEspera* (< lat. *spes*, „speranță”, trecut prin filiera limbii spaniole, *espenza* „speranță”), Asociație a Studenților USMF „Nicolae Testemițanu” (*Curierul medical*, nr. 1, 2016, p. 77);

b. **postpoziție**: *AsperoMed* (< lat. *asperitas*, „greutate, dificultate, dificultate”), rețea de farmacie în municipiul Chișinău care distribuie preparate medicamentoase homeopatice.

7. **Abrevierea**. Termenul *otorinolaringolog*, prin abreviere: **O** din *oto-* (< gr. *ous*, *oto* „ureche” + **R** din *-rin(o)-* (< gr. *rhis* „nas”) + **L** din *-laring(o)-* (< gr. *larynx* „laringe”) + *-sufixul ist* = *ORL-ist*.

(2) Verbul sau dinamicul în terminologia medicală

În accepția lui O. Mann, statut de termen pot deține verbele care denumesc noțiuni specializate, specifice domeniului dat, defective de alte asocieri în structura vocabularului; totuși interdisciplinaritatea a dictat o altă regulă.

În continuare propunem următoarele criterii de clasificare a verbelor care se înscriu în sistemul terminologic medical:

Criteriul formal

1. **Termen-unitate lexicală autonomă**: *a auscultă*, *a palpa*, *a percuta*, *a inspecta* etc.

2. **Termen-unitate lexicală neautonomă.** Ne referim la tendința de lexicalizare a afixoidelor în comunicarea profesională: *Se cere a ectomia partea lezată a plămânului* etc.

3. **Termen-locuțiune: a lua + substantiv:** *a lua tensiunea; a lua pulsul, a lua temperatura* etc.; **a face + substantiv:** *a face tratament, a face radiografia, a face hemograma* etc.; unele - în relație de sinonimie: *a face anemie = a (se) anemia; a face investigații = a investiga; a face un examen medical = a examina* etc.; **a avea + substantiv:** *a avea frisoane; a avea vertij; a avea cefalee* etc.

Criteriul morfologic/ derivațional:

Verbul format în baza substantivului-termen preia semnificația termenului: *sutură* → *a sutura; fisură* → *a fisura; nerv* → *a inerva; vitamină* → *a vitaminiza* etc. Verbul *a anastomoza* s-a format în baza substantivului *anastomoză* (< gr. *anastomosis* =<gr. *ana-* „prin” + < gr. *stoma* „gură”, „îmbucare”) „stabilire pe cale chirurgicală a unei legături între două căi de circulație (vase de sânge, nervi etc.)”.

Afixarea: a) sesizabilă: *a reexamina, a reabilita, a resuscita* etc.; **b) mai puțin sesizabilă** (verbe preluate din limbile savante): *a reanima* (< lat. *re-* „intensiv” + < lat. *anima* „suflet”) „a readuce la viață, a restabili (prin diverse mijloace terapeutice) funcțiile vitale ale organismului; a reînsufleți, a da vigoare”; *a abcede* (< gr. *abcedere* = < lat. *ab* „la o parte” + < lat. *cedere* „a pleca, a se retrage”) „a (se) transforma în abces”; *a expectora* (< lat. *expectorare* =< lat. *ex-* „afară” + < lat. *pectus* „piept”) „a da afară, a elimina mucozitățile provenite din căile respiratorii” etc.

Convesiunea. Un verb neatestat deocamdată în dicționare, dar folosit în practica medicală este *a ligatura*. Presupunem că s-a format prin convesiune de la substantivul *ligatură* (lat. *ligatura, ae* de la *lego, āre* „a lega”), „operație care constă în legarea provizorie sau definitivă a unui vas sangvin, a intestinului etc., pentru a opri o hemoragie sau pentru a închide orificiul lor”:

- „...la 3-4-5 minute – până se *ligaturează* și se secționează cordonul ombilical” (Malformații congenitale de cord, <http://www.scritub.com/medicina/index.php>); „Se incepe disecția pe partea dreaptă, unde se secționează, se *ligaturează* elementele anatomice enumerate mai sus (Cistectomia radicală la femeie... (<http://www.mediculmeu.com/patologia-chirurgicala-urologica/tumorile-vezicii-urinare/cistectomia-radicala-la-femeie.php>). În mod similar se formează verbul *a sutura* de la substantivul *sutură* (din latinescul *sutura, ae, f*) „cusătură folosită în chirurgie pentru a reuni marginile unei plăgi, extremitățile unui tendon sau ale unui nerv tăiat”.

Criteriul etimologic

În mare parte verbele sunt preluate din limbile savante, prin filiera limbilor franceză, engleză, germană etc.

1. Verbe de origine latină:

- Latinescul *ausculto, āre* în limba română prezintă două evoluții: vocabularul fundamental – *a asculta*; medicină – *a auscultă* „a asculta zgomotele din interiorul corpului (cu urechea sau cu stetoscopul) pentru a verifica funcționarea organelor interne”. În pofida faptului că în dicționare aceste două forme lexicale sunt echivalente, în terminologia medicală este utilizată cu predilecție varianta *a auscultă*: *Medicul auscultă (cu stetoscopul) pacientul*.

- Verbul *curro, āre* „a îngriji, a curăța”, prin filiera germană, pătrunde în terminologia medicală – *a cura* (Marcu, 2013, p. 272) „a trata un bolnav, o boală”: „Similar, în departamentele clinice, persoana implicată poate fi medicul, care **corează** pacientul sau alt medic, care asigură în

mod specific hemovigilență” (Ghid național în transfuziologie, <http://cnts.md/legislatie/ghidhemo.pdf>).

- Verbul *medico*, *ăre* a evoluat în *a medica*, verb neatestat în dicționare, dar frecvent întrebuințat de către medici, formând o relație de sinonimie cu verbul *a medicamenta* „a trata cu medicamente, a administra medicamente”: *Psihiatria medichează halucinațiile ca pe semne serioase ale unei boli mentale* (<http://info.liputan-berita.com/tulburare/tulburare-bipolara-sau-trezire-spirituala-slideshare.html>).

- *A percuta* și *a palpa* sunt verbe utilizate în examenul clinic obiectiv. *A percuta* are la bază latinescul *percutere* „a lovi”; în terminologia medicală denumesc acțiunea de „a lovi (încet, repetat) cu degetul o parte a corpului pentru a o examina”. Se presupune că în limba latină s-a format de la *per* „pe” + *cutis* „piele”. Verbul *a palpa* din *palpare* „a simți, a netezi” (Dvorețkii, 1976, c. 720) arată acțiunea de a „a examina prin pipăire cu mâna anumite părți ale corpului, organe etc.”.

- Verbul *a jugula* din latinescul *jugulare* „a lega” este prezent: **a) în terminologia medicală** cu semnificațiile de: 1) „a secționa venele jugulare” – anatomie topografică; 2) a opri evoluția unei boli etc. – clinică; **b) în uzul general** – „a gătui”.

2. Verbe de altă origine

Altele sunt de origine: a) slavonă – *a lecui*; b) maghiară – *a tămădui* etc. Tot aici, includem termenii populari: *a beteji* = „a provoca cuiva o infirmitate”; *a (i se) apleca* = „a suporta o indigestie”; *a horcăi* = „a avea o respirație dificilă”; *a (se) vătăma* = „a (se) îmbolnăvi”, „a (se) răni” etc.

Criteriul funcțional

1. Utilizare intradisciplinară: *a ligatura, a sutura, a anestezia* etc.

2. Utilizare interdisciplinară: *a virusa, a dilua, a administra* etc.

3. Utilizare concomitentă **vocabular fundamental – medicină**: verbe (și sinonimele/ antonimele acestora), care denumesc procese, fenomene definitorii în domeniul respectiv: *a (se) îmbolnăvi* ≠ *a (se) însănătoși*, *a (se) vindeca* = *a (se) tămădui*, *a (se) lecui* = *a (se) trata* etc.

Concluzii. Cunoașterea „lucrurilor” medicale implică **numele** (substantivul), **calitatea** (adjectivul), **acțiunea** (verbul). În sistemul terminologic medical, substantivul deține statut de element static și formează nucleul terminologiei medicale în opoziție cu verbul, elementul dinamic. Dacă substantivul formează nucleul terminologiei medicale, atunci adjectivul este considerat „brâul de apărare” a nucleului terminologic. Terminologia anatomică este formată din termeni-substantive de origine latină (82%), iar cea clinică – din termeni-substantive de origine greacă (90%). Continuitatea limbilor savante greacă și latină la nivel de normalizarea a terminologiei medicale (nume, calitate, acțiune) este omniprezentă. Se atestă tendința de preluare a termenului din limbile savante: *gaster, pulmon, sacrum* etc. S-a analizat un text de medicină din perspectiva standardizării terminologiei medicale. Din 2351 de cuvinte, 1105 sunt termeni cu statut internațional, formați prin derivare, afixoidare sau sunt preluați din limbile savante, prin filiera limbii franceze, sau preluați direct din limba latină.

BIBLIOGRAPHY

Arnaudov G. Terminologia medica polyglota en cinq langages. Latinum, русский, français, deutsch. Sofia, Bulgaria: Editio Medicina et Physcultura, 1979. 943 p.

Cuciuc N. Afixoidarea și determinologizarea în limbajul medical francez. Iași: Editura Cugetarea, 2000. 301 p.

- Curierul medical, revista Ministerului Sănătății și a USMF „Nicolae Testemițanu”, 2009-2016.
Curs de Chirurgie, UMF, Iași, 2016
Cusin-Berche F. Le lexique en mouvement: création lexicale et production sémantique. În: Langage Revue trimestrielle. Paris, 1999, décembre, p. 5-25.
Danilenko = Даниленко В. Лексика языка науки. Терминология. Авторефер. дисс. на соиск. учен. степени д-ра филолог. наук. Москва: АН СССР, Ин-т рус. языка., 1977. 41 с.
Dvoretzkii = Дворецкий И. Латинско-русский словарь. Москва: Издательство Русский язык, 1976. 1096 с.
Hyrtil J. Onomatologiaanatomica, Wien 1880, p. 32. În: Мифологические термины в медицине <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=820046>.
Marcu Fl. Dicționarul actualizat de neologisme. București: *Saeculum*, 2013. 1080 p.
Nomina anatomica. Международная анатомическая номенклатура. Москва: Медицина, 1984. 240 с.
Perry Pepper M. Medical Etymology. The History and Derivation of Medical Terms for students of Medicine. Philadelphia: W. B. Saunders Company, 1949. 263 p.
Pohilă V. Mic dicționar de nume proprii străine. Chișinău: Editura Arc, 1998. 264 p.
Rusu V. Dicționar medical, ediția a IV-a revizuită și adăugită. București: Editura medicală, 2013. 2064 p.
Vinogradov = Виноградов. В. Основные типы лексических значений слова. În: Вопросы языкознания. 1953, nr. 5, с. 13, 26, 27.
Vinokur = Винокур Г. некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии. În: Труды МИВЛИ, V, 1939, с. 24.